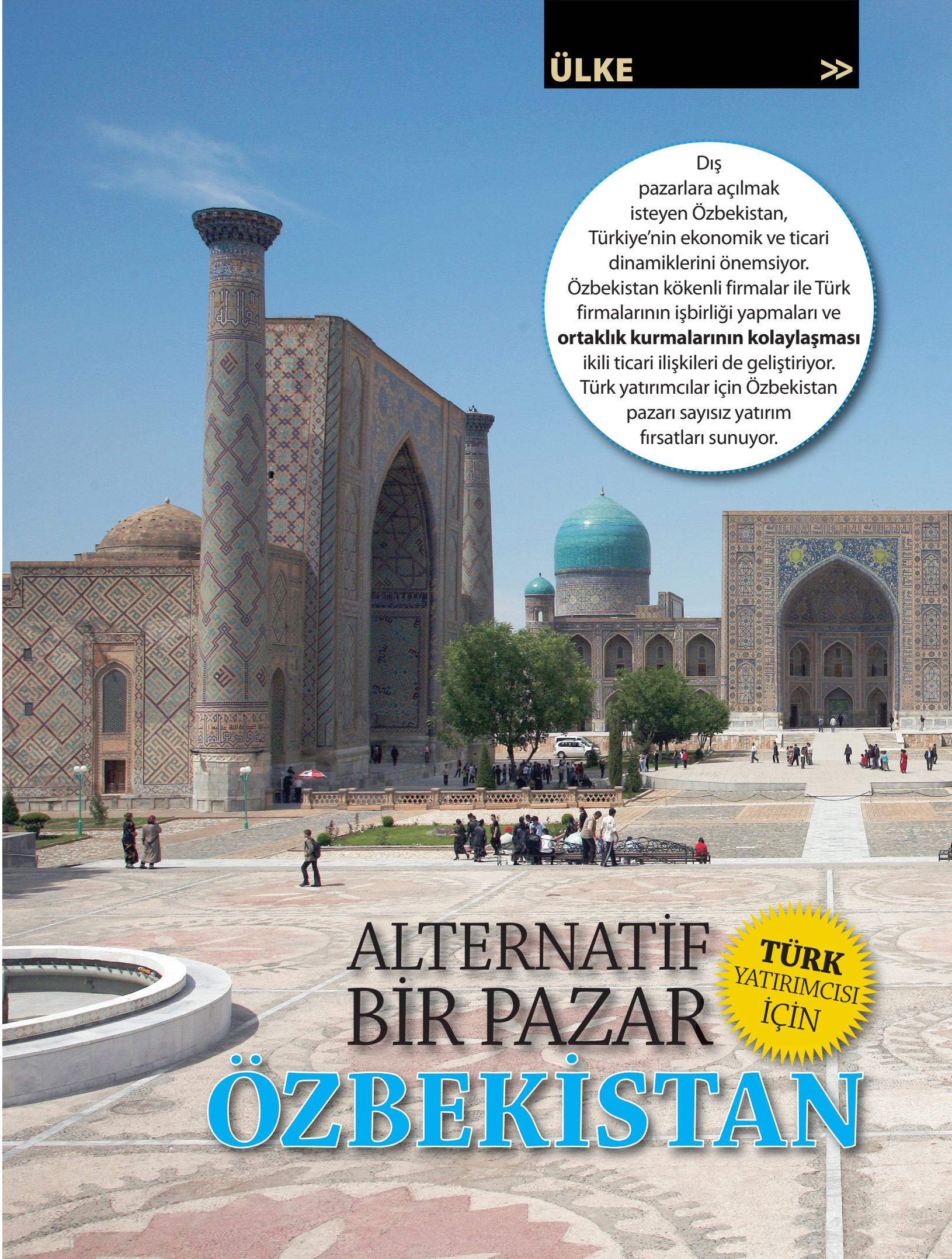
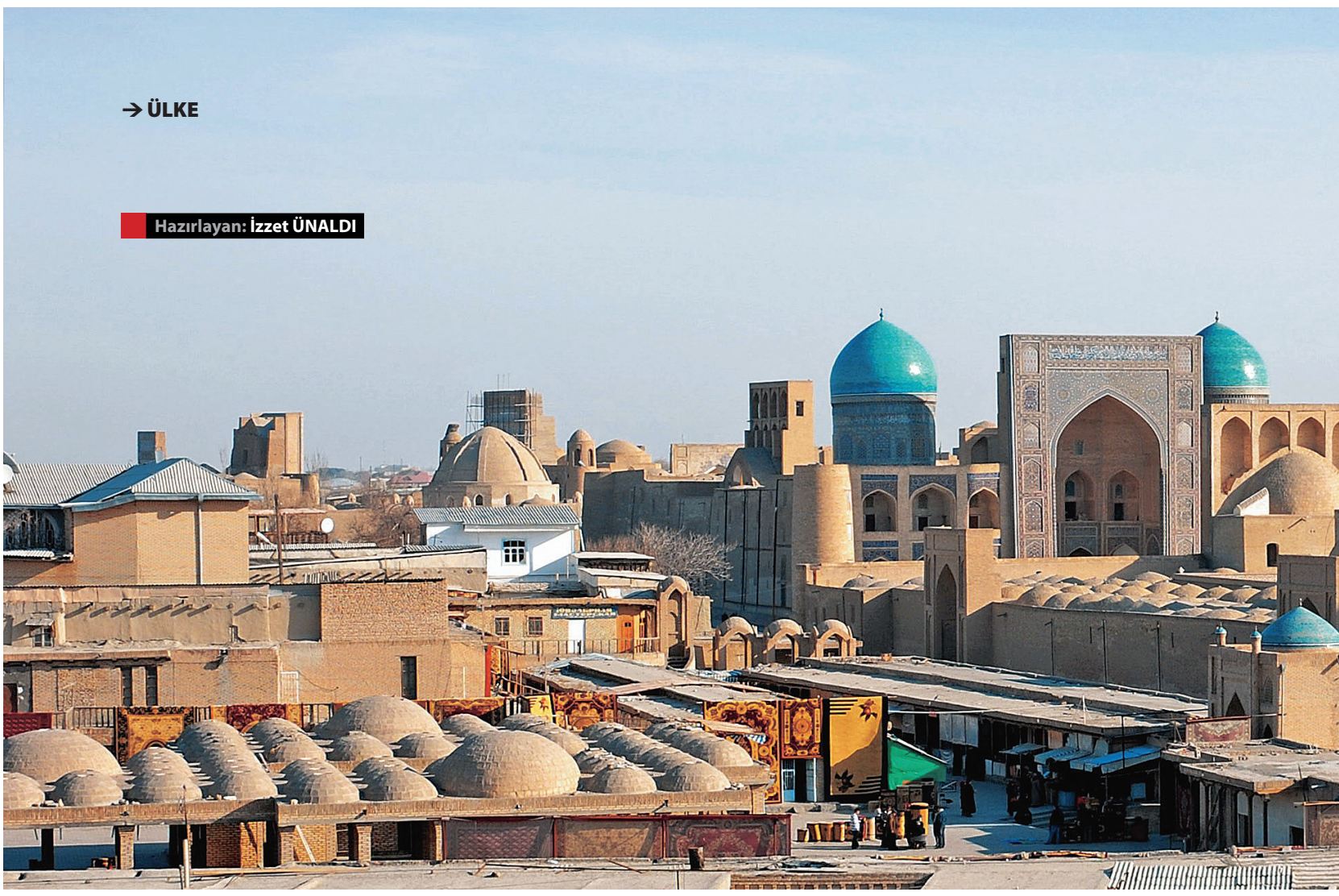

Dış pazarlara açılmak isteyen Özbekistan, Türkiye'nin ekonomik ve ticari dinamiklerini önemsiyor. Özbekistan kökenli firmalar ile Türk firmalarının işbirliği yapmaları ve **ortaklık kurmalarının kolaylaşması** ikili ticari ilişkileri de geliştiriyor. Türk yatırımcılar için Özbekistan pazarı sayısız yatırım fırsatları sunuyor.

ALTERNATİF BİR PAZAR ÖZBEKİSTAN

TÜRK YATIRIMCISI İÇİN

Hazırlayan: İzzet ÜNALDI

Türkiye dış ticarette alternatif pazarlara giderek ağırlık verirken, bu pazarlardan dikkat çeken bir ülke de Özbekistan. Tarım ağırlıklı ve kendine yetebilen düzeyde gelişmiş olan Özbekistan, kişi başına koza üretiminde dünya sıralamasında üçüncü sırada, pamuk üretiminde ise dünya sıralamasında önlerde yer almasına rağmen, üretilen pamuğun % 20'si işlenir durumda.

Türk firmaları için Özbekistan pazarı hâlâ sayısız yatırım fırsatları sunuyor. Özbekistan yabancı yatırımcılara yönelik çok geniş kapsamlı bir mevzuat çıkarmış bulunuyor. Bu mevzuat yabancı yatırımcılara çok büyük kolaylık ve muafiyet sunuyor. Örneğin, yasa yabancı yatırımcının 5 yıl vergi ödememesini ve gümrük vergilerinden de muaf olmasını sağlıyor.

Özellikle Türk girişimcilerinin, Özbekistan'ı turizm açısından da değerlendirmeleri önem taşıyor. Semerkand, Buhara, Khiva gibi tarihi şehirleriyle Özbekistan'ın bir kültür hazinesi olarak dünyanın her yerinden turist çekmesi öngörülüyor.

Özbekistan Ankara Büyükelçiliği yetkilileri tarafından Ekonomik Forum Dergisi'ne yapılan açıklamada, Özbekistan-Türkiye arasında ikili iyi ilişkiler sağlandığı, günümüze kadar ülkelerimiz arasında 60'tan fazla ikili anlaşma imzalandığı belirtildi.

Özbekistan Sanayi ve Ticaret Odası ile Dış Ekonomik İlişkiler Kurumu (DEİK) arasında ticari, ekonomik ve teknolojik işbirliği sağlanması amacıyla Özbek-Türk ve Türk-Özbek İş Konseyleri oluşturulduğu ifade edilerek, 1995 yılından itibaren ekonomik işbirliği alanında hükümetler arası ortak Karma Ekonomik Komisyonu'nun faaliyet göstermekte olduğu vurgulandı.

Özbek-Türk işbirliğini daha da büyütmek için gerekli tüm koşulların oluşturulması kapsamında aşağıda belirtilen sektörlerde işbirliği yapılması gerektiği üzerinde duruluyor:

- Tekstil sektörü
- Beyaz eşya, televizyon, bilgisayar vs.
- Bilgi teknolojileri ve telekomünikasyon
- Oto yan sanayi sektörü

- Kimya sektörü
- Gıda sektörü (çikolata, et-süt mamulleri, yaş meyve sebze işlenmesi)
- Ulaştırma ve endüstriyel altyapının geliştirilmesi
- Bankacılık ve finans sektörü
- Turizm sektörü
- İnşaat malzemeleri üretim sektörü
- Deri işlemesi, ayakkabı sektörü

Özbekistan ekonomisinin küresel krizden ne ölçüde etkilendiği, krizin etkisini en çok hangi sektörlerde gösterdiği konusunda ise şu bilgi verildi.

Özbekistan finans sistemi, yurt dışı finans kaynaklarına doğrudan bağlı olmaksızın istikrarlı gelişme yolunda ilerlediği için dünya çapında ortaya çıkan küresel krizin ulusal ekonomiye olumsuz etkisini hafif şekilde atlatabildi. Şunu vurgulamak gerekir ki, Özbekistan Cumhuriyeti'nin aldığı kararların ışığında devlet yatırım programları çerçevesinde yabancı kredilerin kullanımı söz konusudur ve ticari bankaların önemli kredi kaynakları, nüfus ve işletmelerin sermayesinden oluşan iç kaynaklarına dayalıdır.

Özbekistan'da uygulanmakta olan para politikası, istikrarlı yönetim temelinde enflasyon düzeyi denetlenerek döviz kurlarının düzenlenmesine, ayrıca yerel ürünlerin rekabet edilebilirliğini destekleme yöntemi ile iç üretimin özendirilmesine dayalıdır.

Ayrıca krizin zirve yaptığı 2008-2010 senelerinde, birçok ülkede ekonominin daralmasına rağmen, aynı dönemde Özbekistan gayrisafi yurtiçi hâsıla oranı yükselerek 2008'de % 9, 2009'da % 8,1 büyüdü. 2010'da % 8,5, 2011'de de % 8,3 büyüme beklenmektedir.

Londra merkezli The Economist dergisi, Özbe-

kistan'ı, 2011'de gayrisafi yurtiçi hâsılası en fazla büyüyecek ilk 10 ülke arasında gösterdi.

Aynı zamanda bazı ülkelerde dış borç yükselmesi meydana gelirken, Özbekistan'ın dış borcu GSYH'nin % 10'unu geçmedi, devlet bütçesi ise son beş yıldır bütçe fazlalığı yaşamaktadır.

Dış Ticaret (Milyon $)

	2010	2009	Büyüme hızı 2010-2009 (%)	2008	Büyüme hızı 2010-2008 ($)
Mal tedavülü	1144,4	692,2	165,3	917,9	124,6
Türkiye'nin ihracatı	283,0	279,1	101,4	337,1	83,9
Türkiye'nin ithalatı	861,4	413,1	208,5	580,8	148,3
Dış Ticaret Dengesi	- 578,4	- 134		- 243,7	

Dünyanın geleceği açısından büyük önem taşıyan enerji sorununa çözüm olarak neler yapıldığı ve Özbekistan'ın yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik girişimleri ise şöyle aktarıldı:

Şu anda mevcut enerji sorununun ana sebeplerden biri enerji alanlarında yapılan ve yapılmakta olan projelerin birçoğu ekolojik dengeyi ciddi anlamda olumsuz etkilemesidir. Aynı zamanda kaynakların aşırı derecede gereksiz yere kullanılması, mevcut doğal kaynakların hızlıca tükenmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, enerji sorununa çözüm getirmeye çalışırken öncelikle çevre dostu yöntem ve teknoloji olanakların kullanılması gerektiğini düşünüyoruz.

Özbekistan'ın enerji ve doğal zenginlik kaynaklarının başında doğal gaz, petrol ve kömür gelmektedir. Ulusal ve uluslararası raporlara göre, Özbekistan'ın potansiyel petrol rezervi 71 milyon ton, doğal gaz rezervi 1.3 trilyon m^3, kömür rezervi 3.9 milyar ton ve uranyum rezervi ise 116 bin ton tahmin edilmektedir.

Ülkede 2 bin 800'den fazla maden ocağı ve ileriye dönük kullanılabilecek doğal zenginlik tespit edilmiş durumda. Mendeleev tablosunda bulunan 100'den fazla mineral elementleri yer almakta. Ayrıca Özbekistan'da doğal toprak altı kaynakların 750'den fazla, değerinin ise 3.5 trilyon dolardan fazla olduğu uzmanlar tarafından tespit edilmiştir.

Özbekistan'da üç büyük kömür yatağı var. Bunlar, Taşkent vilayetindeki Angren ve Surhenderya'daki Şargun ile Baysun yatakları. Bunların içinde en çok kömür çıkarılan Angren'deki maden yatakları. Kömürden daha iyi verim elde etmek için onun gaz ve sıvı yakıt haline getirilmesi önemli bir sorun teşkil ediyor. Buna bağlı olarak Angren kömür ocağında yer altı gaz işleme istasyonu kurulmuş. İstasyonda, yılda 60 milyar m^3'e varan gaz üretimi yapılıyor.

Özbekistan'da 38 adet elektrik enerjisi üretim tesisi olup, bunun 10'u termik ve 28'i hidroelektrik santrali. Özbekistan'da üretilen elektrik Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan gibi komşu ülkelere ihraç ediliyor.

Özbekistan bağımsızlıktan sonra doğal gaz üretimini önemli oranda artıran tek BDT ülkesi olup, dünyanın yedinci büyük doğal gaz üreticisi konumuna gelmiştir.

Günümüzde, çevre dostu enerji kaynaklarının yaygınlaştırılması amacıyla, Özbekistan'da LPG/CNG sistemlerine geçiş süreçleri başlatılarak, rüzgâr ve güneş enerjisi gibi alternatif kaynakların kullanımı ile ilgili araştırma çalışmaları sürdürülüyor.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının projeler bazındaki ayrıntılı dökümü ile yatırımcı firmalar ve ülkeler bazındaki dağılımı konusunda, Özbekistan resmi makamlarından bilgi elde edilememekle birlikte 2010 yılında firma sayısı itibariyle, Rusya Federasyonu, Türkiye, G. Kore ve Çin'in ilk sıralarda yer aldığı görülmekte.

Özbekistan'da 4 binden fazla yabancı yatırım şirketi faaliyetini yürütüyor, bunlara çok uluslu şirketler de dahil:

- Petrol gaz sahasında Rusya şirketleri Gazprom, Lukoil, Kore'nin Kogaz, Korea National Oil Coorperation, Malezya'nın Petronas ve Çin'in CNPC şirketleri başarılı bir şekilde faaliyetlerini yürütüyorlar.
- Petrokimya sanayisi alanında Kore şirketleri LG, Lotte, Kogaz ve SK konsorsiyumları tarafından "Ustürt gazokimya kompleksi" büyük yatırım projesi gerçekleştiriliyor, sentetik sıvı yakıt fabrikası projelendiriliyor.
- Oto sanayide ise yabancı şirketler: GM, GM Özbekistan ortaklık şirketinde yıllık 200 binden fazla Chevrolet marka araba üreterek (üretimin üçte ikisini ihraç ederek) ve Japon İsuzu Motors, SamAvto, Almanya MANUzbekistan fabrikası da kamyonet ve minibüs üreterek aktif faaliyet göstermekte.
- Gıda sektöründe faaliyet gösteren şirketler arasında İsviçre'nin NesHe, Amerika'nın Coca-Cola, Rusya'nın Vimm Bill Dann, İngiltere'nin British Tobacco, Danimarka'nın Carslberg ve diğer yabancı şirketler var.
- Kablosuz internet erişim WiMAX hizmeti Japon Sumitomo Corporation ve Kore Telekom'un ortak yatırımlarıyla kurulan EVO firması tarafından internet hizmeti verilmekte.

1 Ocak 2011 verilerine göre Özbekistan'da toplam 610 Türk işletme mevcut ve işbu işletmelerin % 44'ü (271) ortak şirket olup geri kalan % 23'ü (142) yüzde 100 Türk sermayeli işletmelerdir. Aynı zamanda, toplam 82 Türk şirketinin temsilcilikleri akrediteden geçmiştir.

2010 yılında Özbekistan'da toplam 94 Türk yatırımıyla şirket kurulmuştur. Bunun 15'i % 100 Türk şirketi, 27'si ortaklık ve 52'i temsilciliklerdir.

Özbekistan'da hazır tekstil ürünlerinin üretimi, dericilik/ayakkabı, tarım (meyve/sebze ürünlerin yeniden işlenmesi, kuru meyve ve saklama) ve elektrik-elektronik sanayi vs. alanlarında Türk yatırımcıların yatırımları beklenmektedir. Özbek tekstil sektörünün % 60'ı Türk iş insanlarının elindedir.

Özbekistan'da yatırım yapan yabancı iş adamlarına sağlanan kolaylıklar (teşvik, destek) şöyle dile getirildi:

Ülkede konumlandırılan şirketler arazi vergisi, emlak vergisi, gelir vergisi, bayındırlık ve iskân, sosyal altyapı vergisi, diğer zorunlu olan devlet oto yolları ve İlköğretim ve Orta Eğitim Cumhuriyet Fonu gibi vergilerden; sermayesi 300 bin ile 3 milyon dolar arasında olanlardan 3 yıl muaf tutulmakta. Sermaye 3 ile 10 milyon dolar arasında ise 5 yıl, 10 milyon ve üzeri için 7 yıla kadar muaf tutulmakta.

Özbekistan'da bulunan şirketler, ithal edilen makine ve cihazlar için gümrük vergilerinden muaf tutulmakta. Ayrıca ihracat amacıyla ithal edilen ham madde, yarı mamul ve parçalar da ithalat gümrük vergilerine tabi değil. Üretilen ürünler Özbekistan'ın iç pazarına satmak istenildiği takdirde normal vergi oranlarına göre % 50 imtiyazlı vergilendirilmekte.

Buna ek olarak vergilerin ödemesinde 6 aylık bir süreç de tanınmakta.

Özbekistan içerisinde şirketlerin isteğine göre tüm ödemelerde ve hesaplarda döviz bazında yürütme imkânı sağlanmakta olup, hizmet ve mal satın alımında da dövizle ödemeler serbest.

Ayrıca Özbekistan'ın Nevai vilayetinde oluşturulan Serbest Ekonomik Sanayi Bölgesi'nde yabancı yatırımcılar için geniş imtiyaz ve imkânlar sağlanmıştır. SESB, Nevai vilayetinde 564 hektarlık alanda konumlandırılmış ve bu bölge Buhara ve Semerkand şehirlerine 100-150 km mesafede bulunmaktadır. Nevai SESB'de yabancı yatırımcılar için vergi, para konvertibilitesi, gümrük, giriş-çıkış ve çalışma izninin alınması konusunda geniş kapsamlı imtiyaz, muafiyet ve kolaylıklar içeren özel hukuki rejim uygulanmaktadır. Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararnamesinde bölgenin faaliyet süresi 30 sene olarak belirlenmiş ve bu daha sonraki süreçte uzatılabilmesi belirtilmiştir. Serbest bölgede işletmeler için araziler yabancı iş insanlarına yatırım faaliyeti süresince ücretsiz olarak ya da minimum bedelle tahsis edilir. Dolayısıyla yatırımcıların araziyi satın almakla ilgili ek harcama yapmasına gerek kalmıyor.

Özbekistan'da yatırım yapmayı düşünen Türk iş insanlarına ise uzun dönemli ve yüksek teknolojiye dayalı projeleri hazırlayarak, hayata geçirmeleri önerilmekte.

İki ülke arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesi için TOBB/DEİK'in çalışmalarına yönelik değerlendirme ise şöyle:

İkili ticari ilişkilerin daha da geliştirilmesi yolunda her iki ülkenin birbirini yakından tanıyabilmesi ve yatırım alanlarını keşfedebilmesi açısından Özbekistan'daki yatırım imkânlarının tanıtılması ile ilgili çeşitli uluslararası forum ve fuarların düzenlenmesi, ayrıca bu etkinliklerde ilgili iş adamların geniş katılımının sağlanması bekleniyor.

Ayrıca Özbekistan'ın ekonomisi açısından turizm sektörünün önemli olduğu, 400 ile 600 bin arasında değişen yıllık turist sayısının 2015'e kadar 1 milyon 200 bin kişiye çıkartılması isteniyor. Özbekistan, turizmi canlandırmak amacıyla ulaşım ve konaklama alanında yeni yatırımlar yapmaya hazırlanıyor. Bu çerçevede ülkenin turizm merkezleri olarak kabul edilen Semerkand ve Hiva kentlerinde yeni oteller inşa edilecek. Yeni oteller yaklaşık 20 milyon dolara mal olacak.

Özbekistan'da hâlihazırda toplamda 7 bin 310 oda ve 12 bin 847 yatak kapasiteli 241 otel faaliyet gösteriyor. Ülkede 700 dolayında turizm acentesi bulunuyor.

Öte yandan Özbekistan, turizmini canlandırma adına başkent Taşkent ile ülkenin tarihi kenti Semerkand arasında hızlı tren projesini hayata geçirecek. Özbekistan'ın son yıllardaki en önemli projesi olarak değerlendirilen hızlı trenler, Eylül ayında seferlerine başlayacak. Hızlı trenin faaliyete geçmesiyle şu anda 5 saatte katedilen Taşkent-Semerkand güzergâhı bir buçuk saate inecek.

29 Ocak 2010 tarihli hükümet toplantısında Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimov'un belirlediği anti-kriz programı ve diğer kapsamlı programlar hemen uygulamaya konuldu. Amaç, 2010 yılı sosyoekonomik kalkınmasının temel önceliklerini ortaya koymak ve dünya mali-ekonomik krizinin olumsuz etkilerini önleyerek ortadan kaldırmaktı. Program amacına ulaştı ve Özbekistan ekonomisinin ve halkın sosyal yaşamının istikrarlı, dengeli bir şekilde gelişmesi sağlandı.

2011 yılında ülkenin sosyoekonomik gelişim programının öncelikleri ise şöyle:

- Özbekistan Cumhuriyeti'nin dünya pazarındaki rekabet gücünün ve yerinin sağlamlaştırılması, yapısal dönüşüm politikalarının ve yüksek teknolojik, modern sanayi ve üretimin devamı,
- Üretimin modern, teknik ve teknolojik donatılmış olması, önde gelen ekonomi dallarının hızla yenilenmesi, özellikle tarım ve ziraat sektörünün modern, teknik, teknolojik yenilenmiş olmasına dikkat edilmesi,
- Ülkede yabancı yatırımcılar için iyi bir çalışma ortamı yaratılması ve daha büyük miktarda yabancı yatırımcının gelmesinin sağlanması,
- Altyapı, ulaştırma ve iletişim dallarının hızlı ve kapsamlı şekilde gelişmesi,
- Sosyal gelişimin öncelikli ve önemli sorunlarının çözülmesi için 1. sırada maddi-teknik temelin sağlamlaştırılması, eğitim ve sağlık alanında donanımın tam olması,
- KOBİ ve özel şirketlerin hızlı gelişmesinin sağlanması ve en uygun iş ortamının yaratılması,
- Yeni iş imkânlarının yaratılması ve istihdamın artırılması için tutarlı çözümün bulunması.